

ARTIKKELIT

Matkailututkimus 12 : 2 (2016)
©Suomen matkailututkimuksen seura

Kansallispuiston luonto paikkakokemuksen rakentajana: diskurssianalyysi Pallas-Yllästunturia koskevista selonteista

Mikko Äijälä

Lapin yliopisto, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI)

National park as a constructor of place experience

This article concentrates on the relationship between tourist and place by analysing the tourist experience in a national park context. A national park is understood as a place formed and shaped by social construction of nature, which also determines the means by which nature can be experienced. This empirical study focuses on Pallas-Yllästunturi National Park. The data consists of accounts (texts and photographs) produced by park authorities and tourists. The accounts were analysed with discourse analysis. The study demonstrates that the national park is mainly constructed as pristine nature, which may include certain signs of human activity. These only make experiencing nature easier. The discourses of adventure and security construct the experience of nature so that nature is simultaneously a place to escape and to feel secure. The study also indicates the importance of meanings associated with nature in tourist experience. It is important to recognise the tourist's experience of nature in order to be able to build more responsible encounters between tourists and nature in national parks.

Keywords: *nature, place, experience, national parks, discourses*

Johdanto

Kansallispuistot tunnetaan maailmanlaajuisesti yleisinä luonnonnähtävyyksinä, joihin liitetään lisäksi kansallisia arvoja. Myös kansallispuistojen matkailullinen vetovoima pohjautuu vahvasti luonnonelementteihin (esim. Olwig, 1996). Artikkelissani tarkastelen kansallispuistoa paikkana, jossa matkailijan ja luonnon väliset kohtaamiset tapahtuvat. Tarkasteluni nojaa erityisesti humanistisessa maantieteessä käytettyyn paikan käsitteeseen, jolloin merkittävään asemaan nousevat yksilön subjektiiviset kokemukset ja niiden saamat merkitykset (Haarni, Karvinen, Koskela & Tani, 1997, s. 16; Relph, 1976). Siten käsitän matkailijan tilassa ja ajassa liikkuvana, ympäristöään tutkivana ja muokkaavana kehona, johon kuuluu sekä fyysinen että sosiaalinen ulottuvuus (ks. Lehtonen, 2014). Kansallispuistossa olevien erilaisten ympäristöjen ja rakenteiden käytännön toimivuuden ja laadun sijaan tarkastelen kansallispuistoa ja sen luontoa elettyinä sijaintina (esim. Karjalainen, 1997), sillä matkailijan ja luonnon väliseen kohtaamiseen kytkeytyvät syvemmät merkitykset syntyvät enemmän muista kuin käytännöllisyyteen liittyvistä tekijöistä (Deery, Filep & Hughes, 2014).

Matkailututkimuksessa matkailijoiden omia paikkakokemuksia on tarkasteltu esimerkiksi markkinoinnin näkökulmasta muun muassa kulutusikäytymisen viitekehyyksessä. Matkakokemuksen merkitys on kuitenkin yleensä paljon syvempi kuin pelkkä kuluttaminen. (Suvantola, 2002, s. 1–2.) Eri luontoaktiviteetteja käsittelevässä tutkimuksessa luonnon merkitys matkakokemuksen rakentumisessa on ymmärretty, jolloin luonnon ja ihmisen välistä kohtaamista on alettu tarkastelemaan myös luonnon näkökulmasta (esim. Fredrickson & Anderson, 1999; ks. Hunziker, Buchecker & Harting, 2007).

Suhde ihmisen ja luonnon välillä muodostuukin vastavuoroisesti ja on ainakin jollakin tasolla olemassa ilman ihmisen tulkintaa ja halua suhteen muodostamiseen (ks. Lehtonen, 2014; Puhakka, 2007). Luonnossa koettavat kulttuuri- ja luonnonelementit saavat aikaan kaksijakoisen luontosuhteen, jossa ihminen on samalla sekä osa luontoa että erillään siitä (Schroeder, 2007). Luontosuhtemme kaksijakoisuudesta johtuen matkailussa tapahtuvat ihmisen ja luonnon väliset kohtaamiset ovat luonnon näkökulmasta tarkasteltuna usein eettisesti kestävämpiä (esim. Holden, 2014), sillä luontomatkailla on esimerkiksi monenlaisia ekologisia vaikutuksia. Sen vuoksi luonnon ja ihmisen välistä kohtaamista tulee tarkastella myös luonnon näkökulma kysymällä, mitkä tekijät tekevät luonnon ja ihmisen välisestä kohtaamisesta merkityksellisen. Näin voidaan kiinnittää paremmin huomiota kohtaamisen vastuullisuuteen.

Selailin taannoin omia muistiinpanojani hiihtovaellukseltani Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa. Huomioni kiinnittyi kohtaan, jossa manasin eräällä autiotuvalla kohtaamaani retkeilijöiden paljoutta. Vaellukseltani olin lähtenyt hakemaan juuri niitä asioita, joihin luonnon matkailullinen vetovoima perustuu: hiljaisuuden ja luonnonkauneuden kokeminen, kuntoilu sekä henkinen hyvinvointi (Saarinen, 2014). Olisin silti halunnut levähtää tuvalla mukavasti katto pään päällä hiihdettyäni itseni väsyksiin merkittyä ja osittain latukoneella ajettua uraa myöten. Miksi muut retkeilijät saivat minut ärsyyntymään? Saako aidossa luonnossa olla autiotupia ja hiihtolatuja mutta ei muita retkeilijöitä? Mikä on minulle luontokokemus?

Kiinnostuksen kohteenani on matkailijan paikkakokemus, jonka rakentumiseen vaikuttavat luontoon ja erityisesti kansallispuiston luontoon liitetyt kulttuuriset merkitykset. Luonto on usein kulttuurin vastakohta, jonka kautta kohtaamme jonkin vieraan, ja etenkin matkailussa kokemus jostakin vieraasta on tärkeää (Middleton, 2011; ks. Corsa-

ne & Bowers, 2012). Tutkimuskohteenani on kansallispuiston luonnossa syntyvä paikkakokemus, jota osaltaan rakennetaan ja muokataan puiston hallinnon ja matkailijoiden käyttämissä puhetavoissa, diskursseissa. Tarkastelen kansallispuiston luontoa kulttuurisesti rakentuneena paikkana, ja tehtävänäni on löytää vastauksia siihen, miten kansallispuiston luonnon kokeminen ilmenee puiston virkistyskäytön edistämiseen liittyvissä keskusteluissa muodostuvien diskurssien kautta. Kansallispuisto on hyvä empiirinen tutkimuskohde myös vastuullisten kohtaamisten näkökulmasta, koska lukuisten toimijoiden harjoittaman sosiaalisen toiminnan, kuten matkailun, välityksellä kansallispuistosta rakennetaan luonnontilainen tai ainakin luontoa sisältävä paikka (ks. Puhakka, 2007).

Suomessa kansallispuistot ovat suosittuja luontomatkaailukohteita, joiden matkailullinen merkitys säilynee vahvana tulevaisuudessakin. Tästä kertovat Suomen kansallispuistojen vuosittain lisääntyvät kävijämäärät (Metsähallitus, 2016b). Kasvavat matkailijamäärät ovat kuitenkin uhka kansallispuistojen luonnolle, ei vain ekologisessa vaan myös sosiaalisessa mielessä, sillä mielikuva kansallispuistojen koskemattomasta luonnosta voi lisääntyvien matkailijamäärien myötä rikkoontua (Puhakka, 2007, s. 256; Saarinen, 2014). Kansallispuistot ovat myös yhä pidemmälle tuotteistettuja matkakohteita, joissa matkailijoiden luontoon liittämät ylevyys ja mystisyys katoavat helposti, kun luontokokemuksia pyritään paketoimaan, ostamaan ja myymään (Kaltenborn, Haaland & Sandell, 2001; Tuulentie, 2003).

Kansallispuiston luonto koettuna paikkana

Lähestyn kansallispuiston luonnon ja siellä syntyvän paikkakokemuksen välistä suhdetta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Sen mukaan ihmiset tuottavat jokapäiväisen elämänsä ajattelullaan ja toiminnallaan, jolloin todellisuus säilyy vain heidän ajattelunsa ja toimintansa kautta. (Berger & Luckman, 1994, s. 30.) Tukeudun kontekstuaalisen konstruktionismin näkökulmaan, joka tunnustaa ihmisen tulkinnoista riippumattoman todellisuuden olemassaolon (Burningham & Cooper, 1999). Inhimillisistä käsityksistä ja tulkinnoista riippumatta luonto on yhteiskuntien olemassaolon aineellinen perusta ja kytkeytyy siten yhteiskunnallisiin prosesseihin sekä mahdollistamalla että rajoittamalla ihmistoimintaa (Haila & Lähde, 2003; Valkonen, 2010).

Luonto itsessään on neutraali sen suhteen, millainen sen tulee olla ja mitä sieltä pitää löytyä. Kansallispuistoissa tapahtuva kaupallinen liiketoiminta, jossa hallinnon, paikallisten toimijoiden ja matkailijoiden luontoa koskevat mielikuvat ja käytännöt kohtaavat, muokkaa omalta osaltaan tapaamme ymmärtää kansallispuisto ja sen luonto (ks. Puhakka, 2007; Rantala, 2011). Paikat eivät ole koskaan pelkästään luonnollisia tai pelkästään keinotekoisia (ks. Spirn, 1996), ja siten kansallispuistojakaan ei voi yksiselitteisesti määritellä joko luonnollisiksi tai keinotekoisiksi (Lefebvre, 1991, s. 83).

Kansallispuistot luonnollistetaan erityisesti niiden keskeisiin tehtäviin kuuluvan luonnonsuojelun kautta. Kuitenkin puistot on yleensä suojeltu jotakin käyttötarkoitusta varten, ja voimme mennä niihin vaikkapa virkistäytymään. Niiden vetovoima perustuukin puiston idean samaistamisesta sekä kansallisiin arvoihin että paratiisiin. (Olwig, 1996.) Ajan saatossa kansallispuistot ovat sosiaalisesti rakentuneet aitoa luontoa sisältäviksi alueiksi, ja niissä harjoitettavat matkailulliset toiminnot merkitsevät näin pääsemistä aidon luonnon ääreen (ks. Sironen, 1996) – vaikka useimmissa kansallispuistoissa ihmistoiminnan merkit ovat selvästi esillä esimerkiksi luontaiselinkeinojen, matkailutoiminnan tai näiden molempien harjoittamisen jäljiltä.

Kansallispuistot ovat matkailutoiminnan näkökulmasta keskeisiä luonnonympäristöjä, ja luontomatkailu onkin yksi merkittävä toiminto, joka määrittää kansallispuistoja suhteessa muihin luonnonympäristöihin (ks. Valkonen, 2010). Kansallispuistossa luonnon voi halutessaan kokea ikään kuin siistissä paketissa, joka sisältää luonnon vetovoimaisuuden, retkeilypalvelut ja liikkumisen turvallisuuden. Puistojen saamaan statukseen vaikuttavat kulttuurissa vallitsevat käsitykset luonnosta, joiden seurauksena toisia ympäristöjä pidetään luonnollisempina kuin toisia. Luontokäsityksiä ja siten myös luonnon kokemisen tapoja voidaan ohjailta esimerkiksi matkailutoimintaan liittyvän mainonnan avulla. (Sorsa, 2005; Valkonen 2010, s. 39.) Esitteiden, matkakertomusten ja karttojen välityksellä tiedämme ainakin likimain, mitä voimme kansallispuistosta löytää ja miksi siellä kannattaa vierailla.

Kansallispuistoa voi tarkastella universaalina kaikille samalla tavoin ilmenevänä tilana esimerkiksi kartan avulla. Itse lähestyn kansallispuistoa ja sen luontoa eletyn sijainnin näkökulmasta, jolloin puistoa ja sen luontoa ei ymmärretä mitattavana ja luokiteltavana tilana vaan eletävänä ja koettavana paikkana. Jotta paikkakokemusta voidaan tarkastella, tulee paikka ja siten myös kansallispuiston luonto ymmärtää inhimillisen tulkinnan ja merkityksenannon tulokseksi. (Karjalainen, 1997, s. 230; ks. Valkonen 2008.)

Kansallispuistoihin ja niiden matkailukäytön suunnitteluun ja kehittämiseen liittyy monia sidosryhmiä ja monenlaisia prosesseja. Puistot ovat esimerkiksi politiikassa ja mediassa rakentuvia tiloja, joiden sisällä tapahtuu sekä ihmisten keskinäisiä että ihmisen ja luonnon välisiä kohtaamisia. Matkailutoiminnan suunnittelun ja markkinoinnin kautta tuotamme kansallispuistoista pääosin matalan kynnyksen matkakohteita merkittyine reitteineen, tupineen ja yhä enenevässä määrin myös opastettuine retkineen. Tämä kaikki tapahtuu puistojen luonnonsuojeluvuorotteiden ehdoilla. Eletyn sijainnin näkökulmasta kansallispuistoista tehdään näyttämöitä vastuullisille luonnon ja matkailijan välisille kohtaamisille. Kohtaamisten suunnittelussa ja hallinnassa korostuu etenkin ekologinen ulottuvuus, jolloin luonto pyritään säilyttämään mahdollisimman koskemattomana.

Tarkastelen kansallispuiston luontoa paikkana eli tilana, johon ihminen liittyy merkityksiä elämisaailmastaan. Neutraalista tilasta tulee elämisen kautta subjektiivinen paikka ja osa ihmisen kokemusaailmaa. Paikan voi siten havaita ja hahmottaa vain paikassa olemisen kautta (esim. Convery, Corsane & Davis, 2012; Haarni ym., 1997, s. 17; Relph, 1976). Esimerkiksi kansallispuiston esitteessä kaikki näkevät saman maiseman, mutta maastossa samaisesta maisemasta tulee eletty ja koettu paikka. Maisemaan liittyvä kokemus on hyvin yksilöllinen, koska paikkakokemukseen vaikuttavat muun muassa juuri senhetkiset sääolot (ks. Tuulentie, 2002, s. 76). Paikan kokeminen ja ymmärtäminen on siten yksilöllistä ja vaatii aistillista herkkyyttä, joten eri aisteilla ja niiden käytöllä on keskeinen merkitys paikan hahmottamisessa ja kokemisessa (Tuan, 2006, s. 23).

Neutraali luonto on koettavissa ja saavutettavissa vain abstraktiona, koska eri toimijoiden kokemukset ja tulkinnat tekevät luonnosta ja sen kokemisesta kulttuurin säilyttämää (Valkonen, 2007). Matkailulliset käytännöt muuttuvat osittain luonnon kulttuurisia merkityksiä muokkaavien laajempien kehityskulkujen mukana. Matkailijan aistiensa välityksellä kokema luonto on sosiaalisen toiminnan myötä ikään kuin ennalta määritelty, mutta samalla matkailijat itse edesauttavat matkailullisesti arvostetun luonnon syntyä vierailemalla tietyissä luonnonympäristöissä. (Shaw & Williams, 2004, s. 23; ks. Pitkänen, Puhakka & Sawatzky, 2011; Sironen, 1996.)

Lähestymistavassani matkailijan paikkakokemus rakentuu aistien välityksellä tapahtuvissa kohtaamisissa luonnon kanssa, mikä saa matkailijassa aikaan sekä tieto- että

tunnereaktioita (Clarke & Schmidt, 1995). Paikkakokemuksen näkökulmasta luonto on ikään kuin näyttämö, jonka rakennuselementtejä ovat kokijan havaittavissa olevat asiat ja ilmiöt (Mossberg, 2007). Luonnossa näitä rakennuselementtejä ovat esimerkiksi luonnonilmiöt, geologiset muodostumat, kasvillisuus ja eläimistö (Fredman, Wall-Reinius & Grunden, 2012). Luonnossa arvostamamme asiat tuotetaan kuitenkin sosiaalisissa tiloissa, joille luonto tarjoaa olennaiset puitteet (ks. Matless, 2001). Käsitykseni mukaan kansallispuiston luonnossa rakentuva paikkakokemus ja sen laatu ovat osittain ennalta määrättyjä, sillä kokemukseen vaikuttavat muun muassa luonnon käsitteellistämiseen ja kansallispuistoihin liittyvät historialliset kehityskulut sekä nykypäivän matkailutoimintaan kuuluvat käytännöt.

Paikkakokemukset ovat ruumiillisia, kaikin aistein koettuja tunnetiloja sekä kohdetta koskevaa havainnointia, kokemista ja tulkitsemista (Karjalainen, 2004, s. 60; Lehtonen, 2014, s. 87–88). Paikan kokemisessa ei ole kyse vain tietyn aistin tuottamasta kokemuksesta vaan kaikkien aistien avulla syntyvästä tiedostamisesta. Ymmärrys ei voi syntyä vain ajattelun kautta vaan vaatii olemista ja toimintaa paikan päällä. Kokemukseen vaikuttavat myös henkilön omaksumat sosiaaliset käytännöt, joten luonto on havaitsijalle yhtäaikaaisesti ja erottamattomasti sekä aistimellinen että kulttuurinen. (Berleant, 1999; Karjalainen, 2004.) Havaitut kohteet ovat sekä subjektiivisia että objektiivisia eli ne ovat osa paikkaa ja osa sen havaitsijaa. Ilman ihmisen läsnäoloa paikka on ikään kuin tyhjä eli se sisältää vain eri kohteiden tarjoamia mahdollisuuksia ihmisen tulkinnalle. (Jokinen & Veijola, 2003, s. 274; Macnaghten & Urry, 2001, s. 9.)

Aistiminen on sekä sosiaalinen, jaettu, että yksilöllinen kokemus. Jokaisella aistilla on fyysinen perusta ja kulttuurisesti määritelty käyttötapa. (Rodaway, 1994, s. 22.) Kokemuksella on siten sekä käsitteellinen että aistimuksellinen puoli, ja vasta käsitteet antavat kokemukselle rakenteen (ks. esim. Lammenranta, 2002). Kuulemme, näemme tai haistamme jotakin, jolla on merkitys (Karjalainen, 2006, s. 87). Luonnon piirteet määrittävät kokemusta, jossa ikään kuin tarjolla olevista vaihtoehdoista valitaan oman jokapäiväisen elämän kannalta merkityksellisin kokemus. Usein luonnon merkityksellisyys syntyy suhteesta erilaisuuteen tai toiseuteen, jotka välittyvät paikan piirteiden kautta. (Sharpley & Stone, 2011, s. 3.) Etäisyys arkielämästä tekee monista luonnonympäristöistä houkuttelevia, ja luontoaktiviteetit tapahtuvat usein paikoissa, jotka ovat sekä maantieteellisesti että ontologisesti etäällä jokapäiväisestä elämästä (Macnaghten & Urry, 2001, s. 7; Tuulentie 2002; vrt. Williams & Kaltenborn, 1999).

Aistihavaintojen lisäksi paikkakokemuksen osana ovat muistojen kautta syntyvät odotukset (Relph, 1976, s. 59). Odotusten perustana ovat aiempien kokemusten myötä syntyneet muistot, jotka muokkaavat käsityksiä nykyisistä paikoista eli muistot luovat paikkaan perspektiivin (Haarni ym., 1997; Karjalainen, 2006; Tani, 1997). Paikat eivät säily muuttumattomina muistissamme, vaan muistojen paikat rakentuvat siinä nykyisyydessä, josta tarkastelemme menneisyyttä (ks. Karjalainen, 1997).

Luonto määrittää paikkakokemusta sekä tietyn luonnonympäristön fyysisten ominaisuuksien että sen kulttuurisen jäsentymisen kautta. Luonto ei ole todellisuus, joka vain odottaa aistittavaksi tulemistä. Sen sijaan luonto ilmenee eri aistien välityksellä koettavana paikkana. Kokemusta määrittävät ne tavat, joita luonnon ymmärtämiseen ja kokemiseen eri instituutioissa ja mediassa tuotetaan. Diskursiivisesti määrittyneet aistit ja niiden yhdistelmät tuottavat tietynlaisia tulkintoja luonnosta ja samalla määrittelevät, mikä on luontoa ja mikä ei. (Macnaghten & Urry, 1998, s. 107–108.) Siten yhden ja ainoan luonnon sijaan on monia toisistaan poikkeavia luontoja, joita tuotetaan erilaisissa

sosiaalisissa käytännöissä (Macnaghten & Urry, 2001, s. 4). Sosiaalisissa käytännöissä tuotettuja luonnonympäristöjä myös havaitaan ja koetaan eri tavalla (Rodaway, 1994).

Kansallispuiston luonnon sosiaaliseen rakentumiseen eivät vaikuta ainoastaan puiston hallinto ja sen tekemät päätökset vaan myös matkailijat itse. Matkailijan omat käsitykset ja odotukset antavat kansallispuiston luonnolle merkityksen. Paikkakokemus rakentuu diskursiivisesti määrittyneiden aistien välityksellä, jolloin kokemukseen vaikuttavat henkilökohtaisten tekijöiden lisäksi kulttuurissa vallitsevat käsitykset luonnosta. Kokemus on erilainen kokeneelle retkeilijälle ja ensikertalaiselle, sillä kokeneen retkeilijän paikkakokemukseen vaikuttavat esimerkiksi hänen muistonsa (ks. Karjalainen, 2006).

Aineistot

Tutkimusaineistoni koostui teksti- ja kuva-aineistoista, joissa Pallas-Yllästunturin kansallispuistoa hallinnoiva viranomaisena, Metsähallitus, sekä matkailijat jäsentävät kansallispuiston luontoa tulkintojensa kautta. Pallas-Yllästunturin kansallispuisto perustettiin vuonna 2005 yhdistämällä Pallas-Ounastunturin kansallispuisto Ylläs-Aakenustunturin suojelualueeseen. Puisto sijaitsee Länsi-Lapissa Enontekiön, Kittilän, Kolarin ja Muonion kuntien alueella (kuva 1). (ks. Metsähallitus, 2015.) Vuonna 2015 sinne tehtiin yli puoli miljoonaa käyntiä, mikä oli enemmän kuin missään muussa Suomen kansallispuistossa (Metsähallitus, 2016a). Pallas-Yllästunturi kuuluu historiallisestikin Suomen merkittävimpien luontomatkailukohteiden joukkoon.

Kuva 1. Pallas-Yllästunturin kansallispuiston sijainti (Metsähallitus, 2015).

Kansallispuistossa kulkevalle matkailijalle puisto ilmenee elettyinä ja koettuna paikkana. Hallinnollinen näkökulma kansallispuistoon ja maastossa kulkevan matkailijan näkökulma kansallispuiston luontoon koettuna paikkana voivat siksi poiketa toisistaan. Toisaalta näkökulmat voivat olla yhteneväisiä, koska hallinnolliset päätökset, matkailumarkkinointi ja muut yhteiskunnalliset toiminnot muokkaavat kansallispuistolle ja sen luonnolle annettuja merkityksiä, jotka ohjaavat matkailijan kokemusta luonnosta. Käyttämieni aineistojen pohjalta tuon esiin näkemykseni siitä, millaisena paikkana luonto rakentuu Pallas-Yllästunturin kansallispuiston hallinnon näkökulmasta ja miten tämä yhteiskunnallisten prosessien kautta paikantuva luonto rakentaa matkailijoiden kokemuksia luonnosta.

Ymmärrän käyttämäni aineistot selonteiksi, joiden avulla kansallispuiston eri toimijat kuvaavat todellisuutta. Selonteot pitävät yllä diskursseja, joilla on monenlaisia symbolisia ja aineellisia seurauksia. (ks. Suoninen, 1999.) Metsähallituksen tuottamat selonteot käsittivät Pallas-Yllästunturin kansallispuiston suunnitteluasiakirjoihin lukeutuvan luontomatkailu-suunnitelman (Kyöstilä, Erkkonen, Sulkava & Lohiniva, 2010), kansallispuistoa esittelevän esitelehtisen (Metsähallitus, 2014) sekä henkilökuntaan kuuluvien henkilöiden blogikirjoituksen (Kyöstilä & Ovaskainen, 2013), joka on peräisin yhteiso.luontoon.fi-sivulta, joka on Metsähallituksen ylläpitämä ”retkeilyfoorumi”. Selonteot ilmentävät kansallispuistoa hallinnoivan viranomaisen muodostamia merkityksiä kansallispuiston luonnosta ja sen käytöstä puiston hallinnon, markkinoinnin ja päivittäisen toiminnan yhteydessä. Kansallispuiston suunnitteluasiakirjoihin keskeisesti kuuluvan hoito- ja käyttösuunnitelman jätin pois aineistoista, koska siinä käsitellään osin samoja teemoja kuin luontomatkailusuunnitelmassa ja lisäksi puhe painottuu kansallispuiston luonnonsuojeluelvoitteisiin.

Matkailijoiden osalta aineistoni koostui olemassa olevista matkakertomuksista, joita olivat kaksi aikakauslehtiartikkelia ja yksi blogikirjoitus. Matkailijoiden tuottamat selonteot tuovat esille yksilön omia luontoon ja sen kokemiseen liittyviä merkityksiä. Matkakertomusten tuli olla erilaisten lähtökohtien pohjalta tuotettuja, jotta niiden pohjalta oli mahdollista tuoda esiin toisistaan poikkeavia luonnon kokemiseen liittyviä merkityksiä. Valitsin aineistohakuni kohteeksi julkaisut, joiden kohderyhmä ja näkökulmat luontoaktiiviteetteihin poikkeavat selvästi toisistaan. Toinen käyttämäni artikkeli (Riikonen, 2009) on Retki-lehdestä, joka on Suomen suurin ulkoilmamiehille suunnattu julkaisu. Toisen artikkelin (Filpus, 2012) lähteenä on ET-lehti, joka on yleisaikakauslehti ja Suomen suurin seniorimedia. Täydensin aineistoa yhteiso.luontoon.fi-sivulla (Pallas-Yllästunturin..., 2013) julkaistulla blogikirjoituksella. Jokaisen matkakertomuksen henkilöt ovat suomalaisia ja retken ajankohta on syksyllä. Retki-lehden artikkeli ja blogikirjoitus ovat retkeilijöiden itsensä tuottamia. ET-lehden kertomuksen teksti ja kuvat ovat toimittajien tuottamia.

Koko aineistoni koostui kuudesta selonteosta, jotka on tuotettu vuosina 2009–2014. Painetussa muodossa oleva aineisto (luontomatkailusuunnitelma, esitelehtinen ja kaksi lehtiartikkelia) käsitti yhteensä 65 sivua sisältäen kuvat, joita oli 20 kappaletta. Sähköinen aineisto (kaksi blogikirjoitusta) sisälsi yhteensä noin sivun verran tekstiä ja 10 kuvaa. Jotkin selonteissa esiintyvät tekstipätkät ja kuvat jätin tarkoituksella analyysini ulkopuolelle, koska niillä ei ollut selvää yhteyttä matkailutoimintaan tai ne eivät muutoin vieneet analyysiani uusiin suuntiin. Esimerkiksi luontomatkailusuunnitelmassa käsitellään myös kansallispuiston luonnonsuojelutehtäviin liittyviä kysymyksiä.

Käytin matkakokemuksen rakentumisen tutkimisessa tekstiaineistoja, koska tarkoitukseni oli selvittää, miten ja millaisia merkityksiä tietty henkilö tai ryhmä antaa kansallispuiston luonnolle. Näin oli mahdollista päätellä jotakin eri kansallispuistotoimijoiden merkitysmaailmasta. (ks. Töttö, 2004, s. 13–14.) Kun tutkimuskohteena on paikka, tarkastellaan aina jollakin tavoin paikkaan liittyviä käsityksiä. Käsitykset perustuvat kirjoitetun tekstin ohella usein myös visuaaliseen esitykseen; siksi myös kuva-aineistojen käyttö oli perusteltua. (Granö, 2013, s. 70.) Visuaalisuus on merkittävässä asemassa sosiaalisen todellisuuden muotoutumisessa, ja diskursseja tuodaan esille lukuisten erilaisten kuvien avulla (Rose, 2007, s. 146). Etenkin matkailussa valokuvilla on tärkeä rooli, koska niiden ottaminen ja esittely ovat olennainen osa matkailijana olemista. Valokuvat tarjoavat näkökulman siihen, miten matkakokemuksia visualisoidaan. Lisäksi valokuvat ilmentävät matkakokemuksen sosiaalista rakentumista. (Cederholm, 2012.) Kuva-aineistojen käytön tarkoituksena oli myös tukea tai mahdollisesti kumota tekstiaineistosta esille nousevia merkityksiä.

Käyttämäni aineistot ovat täysin avoimia ja kaikkien saatavilla. Aineistot ovat myös luonnollisia eli en itse ollut mukana niiden tuottamisessa. Luonnolliset aineistot tuovat esille ihmisten ”oikeaa elämää” ilman, että heidän itse täytyy kertoa siitä tutkijalle (ks. Silverman, 2011). Aineistoni ovat eri toimijoiden tuottamia ja syntyneet eri ehtojen valitessa. Niiden tuottamiseen pätevät kuitenkin tietyt reunaehdot, jotka ovat olennaisia tekstien tuottamiseen vaikuttavia, tilanteisiin ja instituutioihin liittyviä ehtoja (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993). Metsähallituksen tuottamiin selontekoihin vaikuttavat lainsäädäntö ja viralliset menettelytavat (ks. Puhakka, 2007, s. 65). Muisti ja tunnetilat puolestaan vaikuttavat yksittäisen retkeilijän selontekoihin. Toimitetun lehtiartikkelin tekstin ja kuvien tuottamiseen voi vaikuttaa journalistin vapaus niin rajoittavana kuin mahdollistavanakin tekijänä (esim. Luostarinen, 2014; Mäenpää & Seppänen, 2011).

Tutkimuksessani ja siten myös aineistojen valinnassa painottui Pallas-Yllästunturin merkitys luontomatkailukohteena. Monien Suomen kansallispuistojen matkailukäyttö on verrattain vähäistä, minkä takia ne oli perusteltua jättää tutkimuksen ulkopuolelle. Näiden puistojen osalta ei esimerkiksi ole olemassa luontomatkailusuunnitelmaa. Aineistojeni ulkopuolelle jäivät siis muita Suomen kansallispuistoja koskevat tekstit ja kuvat. Aineistojeni paikantamisessa käytin luontomatkailusuunnitelmaa ja esitelehtistä lukuun ottamatta internethakua. Historiallisen muutoksen tarkastelun sijaan näkökulmassani painottuu nykytila, joten asetin aineiston ajalliseksi rajaksi vuoden 2005, jolloin Pallas-Yllästunturin kansallispuisto perustettiin. Aineiston tuli käsitellä kansallispuiston alueella tapahtuvaa toimintaa ja olla lisäksi riittävän pitkä, mikä karsi kirjoituksia aineistojeni ulkopuolelle. Tekstiin liittyvä kuva ei ollut välttämättömyys. Internethakujen käyttäminen ja aineistojen rajaaminen vain kahteen Pallas-Yllästunturin kansallispuiston toimijaan oli lisäksi tutkimusekonominen ratkaisu.

Menetelmä

Tutkimusaineistojen analyysissä käytin diskurssianalyttistä menetelmää. Yksinkertaimmin ilmaistuna diskurssi viittaa erilaisiin tapoihin käyttää kieltä (Seppänen, 2005, s. 259; ks. Jokinen ym., 1993, s. 27), ja se rakentuu sosiaalisissa käytännöissä rakentaen samalla sosiaalista todellisuutta (ks. Hall, 1997). Diskurssit eivät kuitenkaan sulje pois asioiden materiaalista olemassaoloa, vaan diskurssien ja maailman välinen suhde on vastavuoroinen. Diskurssit syntyvät ja muuttuvat sosiaalisissa käytännöissä, ja sa-

malla ne muuttavat sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym., 1993, s. 22.) Siten kielelliset ja materiaaliset näkökulmat nivoutuvat diskursseissa yhteen (Suoninen, 1999, s. 20; ks. Lehtonen, 2014).

Lehtosen (2014, s. 85–87) mukaan ihmistä ja hänen kanssakäymistään muun maailman kanssa tulisi tarkastella kielen lisäksi ruumiillisena toimintana, jolloin ihminen ei ole pelkästään kielellinen ja tietoinen vaan myös materiaallinen olio. Ihminen on siten osa luontoa eikä jossain sen ulkopuolella. Tarkastelen luontoa materiaalisena todellisuutena, joka saa merkityksiä ja tulee tietämisen kohteeksi jonkin diskurssin sisällä (ks. Hall, 1997, s. 45). Luontoa ei siten voi havaita ja kokea ilman, että se olisi diskurssien sävyttämää. Siksi eri toimijoiden esittämät lausumat kansallispuiston luonnossa rakentuvista paikkakokemuksista ja niiden merkityksistä tapahtuvat jonkin diskurssin sisällä. Kaikki kielenkäyttö on tekemistä, toimintaa, jonka välityksellä kansallispuiston luonto rakentuu koettuna paikkana (ks. Lehtonen 2014; Suoninen, 1999). Diskurssien välityksellä toimijat rakentavat kansallispuiston luonnosta paikan, joka saa merkityssisältönsä kokemuksista ja inhimillisestä tulkinnasta (ks. Relph, 1976). Samalla toimijoiden käyttämät diskurssit määrittävät sitä, miten kansallispuiston luonnon voi kokea ja miksi se on ylipäätään kokemisen arvoinen.

Käsittelin kansallispuiston luonnossa muodostuvaa paikkakokemusta ja sen saamia merkityssisältöjä ilmiönä, joka rakentuu ja muokkautuu aineistossa. Puheessa paikkakokemus rakentuu eri tilanteisiin kuuluvina tekoina, jolloin tilanteisuus ja kulttuurisuus ovat vahvasti läsnä. Saadakseni käsityksen ilmiöstä keskityin analyysissä puhetapoihin, joilla paikkakokemukseen liittyviä merkityksiä tai todellisuuden versioita välitetään yleisölle. Puhetapojen kautta kansallispuiston luonto ja sen kokeminen saavat tietynlaisia muotoja. Vaikka pyrin tiukkaan aineistolähtöisyyteen, analyysini perustui myös teorian ja aineiston väliseen vuoropuheluun. (ks. Jokinen & Juhila, 1999.)

Kansallispuiston ja sen luonnon kokeminen välittyvät selonteoissa kielenkäytön ja kuvien avulla. Välittömään elämismaailmaan kuulumattomien esineiden ja asioiden todellistuminen perustuu kieleen ja sen kykyyn välittää merkityksiä, jotka eivät ole ilmauksia arkisista asioista. Näin esimerkiksi ideat, joilla ei ole fyysistä olomuotoa, välittyvät meille kielen avulla. (Häkli, 1999, s. 134–135.) Metaforat ovat keskeisessä asemassa aistikokemusten kuvailussa ja välittämisessä. Metaforien käyttö myös kuvastaa sekä kokemuksen moniaistisuutta että monimutkaista aistien välistä suhdetta. (Rodaway, 1994, s. 36.) Kunnioitus luontoa kohtaan ilmenee metaforisesti, kun luontoa pidetään ”kotina”, puhutaan ”luonnonhelmassa” olemisesta, ”äiti maasta” (ks. Tuulentie, 2003) ja ”luonnon armoilla” olemisesta.

Aistien kautta välittyviä merkityksiä tuodaan esille myös kuvien avulla. Erilaiset visuaaliset tekniikat, kuten valokuvat, tulkitsevat maailmaa näköaistiin liittyvin keinoin. Tämä tulkinta ei kuitenkaan ole koskaan arvovapaata. Esimerkiksi valokuvat ovat tietynlainen tulkinta ympäröivästä maailmasta. Kaikki mitä nähdään ja miten nähdään, on sosiaalisesti rakentunutta. Merkitysten välittämisessä kuvilla on jopa tärkeämpi rooli kuin sanoilla. (Rose, 2007.) Näin ollen aineistoihini sisältyvistä kuvista ja niiden sisällöstä voi tulkita jotain siitä, millainen on kuvan ottajan kokemus kansallispuiston luonnosta.

Aluksi erittelin selontekoja ja niissä esiintyvää puhetta kansallispuiston luonnosta sekä sen kokemisesta. Tässä vaiheessa analyysia käsittelin Metsähallituksen ja matkailijoiden selontekoja omina kokonaisuuksiaan, jotta pystyin löytämään aineistoista eri toimijoiden puheessa esiintyviä yhtäläisyyksiä ja eroja. Selonteoissa olevista valokuvista tarkastelin sekä kuvissa oleviin kohteisiin ja niissä tapahtuvaan toimintaan liitty-

viä toistuvuuksia ja eroavaisuuksia että sitä, miten kuvat vastaavat selonteoissa olevaa tekstiä. Näin kykenin tuomaan esille käytäntöjä, joilla eri toimijat määrittelevät paikkakokemusta ja sen rakentumista. Samalla avasin niitä merkityksiä, joita kansallispuiston luonnolle annetaan eli millaista kansallispuiston luonto on ja millaista sen tulisi olla niin puiston hallinnon kuin matkailijoiden näkökulmasta. Diskurssien tunnistamiseksi etsin sisällöllisesti samankaltaisina toistuvia teemoja. (ks. Puhakka, 2007.)

Diskurssien muodostamisessa kansallispuiston eri toimijaryhmiä ei ollut järkevää tarkastella omina kokonaisuuksinaan, koska analyysissa havaitsin eri toimijaryhmien vetoavan samaan diskurssiin. Sen sijaan oli tarkoituksenmukaisempaa hahmottaa diskursseja, jotka yhdistävät toimijoita. Muodostin diskurssit analysoimalla mahdollisimman yleisellä tasolla eri selonteoissa esiintyvää puhetta luonnosta ja sen kokemiseen liittyvistä käytännöistä sekä etsimällä selonteoissa toistuvia teemoja. Käytin hyväksi myös olemassa olevia luontoon ja sen kokemiseen liittyviä teoreettisia jäsennyksiä. Ne eivät kuitenkaan luoneet reunaehtoja analyysilleni vaan tukivat omaa tulkintaani. Olen käyttänyt lähdeviittauksia kohdissa, joissa olemassa olevat jäsennykset vastaavat tai poikkeavat omasta tulkinnastani.

Kansallispuiston luonnon kokemista määrittävät diskurssit

Pallas-Yllästunturin kansallispuiston hallinnon tuottamissa selonteoissa esiintyvän puheen pohjalta muodostamani teemat olivat luonnon ja kulttuurin välinen rajamaa, luonnon kokemisen helppous ja ihmistoiminta luonnossa. Retkeilijöiden tuottamissa selonteoissa teemat olivat kulttuurin ulkopuolinen alue, liikkumisen helppous, sääolosuhteiden vaikutus ja yhteisöllisyyden kokeminen. Näiden teemojen kautta kansallispuiston hallinto ja retkeilijät määrittelevät kansallispuiston luonnon ja siten myös luovat puitteet kansallispuiston luonnossa rakentuvalla paikkakokemukselle.

Analyysissa muodostamiini teemoihin perustuen osoitan, että hallinnon ja matkailijoiden antamissa selonteoissa Pallas-Yllästunturin kansallispuiston luontoa ja sen kokemista jäsennetään kahdella eri tavalla eli kahden erilaisen diskurssin sisällä. Seikkailudiskurssissa kansallispuiston luonnossa syntyvä paikkakokemus rakentuu kulttuurin ulkopuolisen alueen ja sääolosuhteiden kokemisena. Turvallisuusdiskurssissa paikkakokemusta rakentavat liikkumisen helppous, ihmistoiminta ja yhteisöllisyys. Molemmat diskurssit ilmenevät sekä Metsähallituksen että matkailijoiden tuottamissa selonteoissa eli toimijat tukeutuvat kumpaankin diskurssiin. Diskurssit eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia vaan esiintyvät välillä rinnakkain. Ne sisältävät käsityksen siitä, millainen kansallispuiston luonto on koettuna paikkana ja millainen sen pitäisi olla.

Seikkailudiskurssissa kansallispuiston luonto koettuna paikkana rakentuu ensisijaisesti luonnontilaisena luontona. Sen muuttujina toimivat muun muassa alueen luonnonhistoria, luontotyytit, luonnon monimuotoisuus sekä ihmisen poissaolo. Näitä luonnon määrittäjiä ei voi kokea kulttuurin piirissä. Luonnontilaisuutta vakuutellaan faktatiedoilla, kuten tutkimustuloksilla. Luonto täytyy myös nähdä ja kokea paikan päällä. Puhe-tavassa tukeudutaan vahvasti kulttuurisiin käsityksiin, joissa luonto on koskematonta huolimatta siellä olevista ihmistoiminnan merkeistä. (ks. Lehtonen, 2014, s. 32.)

Liiallinen ihmistoiminta voi kuitenkin johtaa siihen, että seikkailusta ja luontokokemuksista tulee epäaitoja. Kansallispuiston muut käyttäjät sallitaan tiettyyn rajaan asti, mutta liiallinen ihmisten määrä ei ole hyväksyttävää. Ihmistoiminnan merkit, kuten retkeilyä tukevat rakenteet, hyväksytään osaksi luontoa, ja ne ikään kuin ovat apuna

aidomman luonnon saavuttamisessa. Liiallinen ja liian tasokas rakentaminen on kuitenkin haitallista luontokokemuksen syntymisen kannalta (ks. Hallikainen, 1998). Kokemuksen merkityksellisyys syntyy esimerkiksi siitä, kun autiotupiin liittyviä käytäntöjä kamiinan lämmittämisestä lattian lakaisemiseen saa tehdä omassa rauhassa. Tällä tavoin syntyy yhteys välittömään ympäristöön (Rantala, Tuulentie & Valtonen, 2013, s. 74; ks. Williams & Kaltenborn, 1999). Nykyaikaisten varusteiden käyttäminen on jopa suotavaa, sillä varusteet laajentavat luonnon kokemisen mahdollisuuksia. Sen sijaan modernin teknologian, kuten matkapuhelimen tai GPS-laitteen, käyttäminen on kyseenalaista, koska ne ikään kuin irtaannuttavat luonnosta (ks. Michael, 2001). Poikkeuksen tekee kamera, koska etenkin maisemien kuvaaminen koetaan tärkeäksi.

Seikkailudiskurssissa luonto saa määrittää toiminnan ehdot. Toiminnassa on tärkeää mukautua valon ja pimeyden vaihteluun perustuvaan vuorokausirytmiiin, päästä eroon ihmistoiminnan äänistä sekä kokea sään vaihtelut (ks. Edensor, 2001; Williams & Kaltenborn, 1999). Mitä enemmän luonto on mukana toiminnan ehtojen määrittelemisessä, sitä aidompi kokemus on. Muun muassa yllättävät sääolot saatetaan kokea tapahtumahetkellä ikäväksi asiaksi, mutta jälkepäin katsottuna ne tekevät kokemuksesta aidomman. Varusterikot ovat ei-toivottuja, mutta tapahtuessaan ne muistuttavat luonnon luonteesta ja muuttavat kokemusta jopa myönteisemmäksi. Luontoaktiviteetit toimivat ikään kuin taustana, jonka puitteissa ymmärrys luonnosta syntyy. Sama tausta välittää myös kokemuksia siitä, mitä luonto on (ks. Rantala ym., 2013).

Seikkailudiskurssissa kansallispuiston luonto on jokapäiväisen elämän ulkopuolella oleva paikka. Sen voi kokea aktiivisen toiminnan kautta, jossa fyysinen suorittaminen on keskeisessä asemassa. Luontoa ei ikään kuin voi löytää ilman haasteita. Tässä puhettavassa korostetaan kansallispuiston retkeilyreittien haastavuutta. Kerronta keskittyy muun muassa haastaviin sääoloihin, kuten pakkaseen, kaatosateeseen ja sumuun. Matkan aikana kohdatut haasteet saattavat jopa tehdä luontokokemuksesta entistä positiivisemmän (ks. Tuulentie, 2003). Seikkailun etsiminen aktiviteettien kautta on eräs tapa kapinoida nykyaikaan liittyviä käytäntöjä, kuten visuaalisuuden hallitsevaa asemaa, vastaan (Lewis, 2001).

Turvallisuusdiskurssissa painottuu luonnon turvallinen kokeminen. Luonto konstruoidaan ensisijaisesti ihmistoiminnan näyttämöksi, jonka muuttujina toimivat muun muassa alueen kulttuurihistoria, nykykulttuuri sekä ihmisen läsnäolo. Nämä voi kokea kulttuurinkin piirissä, mutta luonto tarjoaa kokemukselle ainutlaatuiset puitteet (ks. Williams & Kaltenborn, 1999; vrt. Macnaghten & Urry, 2001). Ainutlaatuisia puitteita vakuutellaan hienoilla maisemilla ja monipuolisilla palveluilla, kuten luontokeskuksilla ja kattavalla reitti- ja tupaverkostolla. Myös tasokkaampi rakentaminen, kuten autiotuvan yhteydessä oleva sauna, hyväksytään. Muiden retkeilijöiden läsnäolo oikeutetaan ja se on jopa suotavaa, sillä heidän kanssaan jaettuna kokemuksesta tulee entistä rikkaampi. Vahingon sattuessa muilta voi saada myös apua. Varusteista muun muassa kamera auttaa luonnon ”haltuun ottamisessa” (ks. Macnaghten & Urry, 1998), ja kuvia otetaan etenkin kauniista maisemista.

Luonnon asettamia haasteita ja vahinkoja yritetään turvallisuusdiskurssissa välttää tai ainakin niiden seurauksia pyritään lieventämään. Luonnon sijasta ihminen määrittää toiminnan ehdot. Kulkija haluaa pysytellä turvallisesti merkityillä reiteillä ja noudattaa erityistä varovaisuutta esteiden ylittämisessä. Huonokuntoiset rakenteet haittaavat luonnon kokemisen turvallisuutta, ja sen vuoksi rakenteita täytyy huoltaa säännöllisesti. Uusia pitkospuita rakennetaan ja reittejä vahvistetaan kulkemisen helpottamiseksi.

Retkeilijän näkökulmasta ne eivät pilaa luontokokemusta. Retkeilijöiden täytyy itsekin osallistua rakenteiden ylläpitämiseen. Jos joku ei noudata käytäntöjä, kuten tuvan siivoamista tai omien roskien poistamista, turvallisuuden tunne häiriintyy. Asianmukaisten varusteiden tarkoitus ei ole viedä luonnon kokemisen mahdollisuuksia äärimmilleen, vaan ne ovat turvallisen luonnon kokemisen edellytys.

Turvallisuuskurssissa kansallispuiston luonnosta tehdään paikka, joka rinnastuu jokapäiväiseen elämään ja sen turvallisuuteen. Luonnon voi löytää ja kokea kätevästi esimerkiksi luontokeskuksesta käsin. Luonnosta voi oppia jotain ilman vaaraa eksymisestä tai sääolojen aiheuttamista haasteista. Säättä koskevissa kuvauksissa korostuukin hyvä sää, kuten auringonpaiste. Myös suurin osa valokuvista on otettu hyvällä säällä. Lisäksi selonteissa painottuvat kansallispuistosta löytyvät rakenteet ja palvelut. Kulkeminen on turvallista, kun pysytään merkityillä reiteillä, ja askeettiseen telttailuun verrattuna on mukavampaa yöpyä autiotuvissa tai vielä mukavammin kansallispuiston viereisissä kylissä. Tauko- ja yöpymispaikat tarjoavat käytännön merkitysten lisäksi symbolisia merkityksiä, jotka rakentavat sekä omaa identiteettiä että käsitystä luonnosta paikkana (Rantala ym., 2013, s. 72–73; ks. Williams & Kaltborn, 1999). Rakenteet itsessään, niiden historia sekä muiden retkeilijöiden jättämät ”merkit”, kuten autiotupien pikkutarat ja vieraskirjat, omaavat merkityksiä, jotka liittävät kokijan paikkaan. Poronhoitoon liittyvät merkit historiallistavat paikan ja liittävät kokijan Lapin luontoon sekä sen käytön historiaan ja nykypäivään (ks. Valkonen, 2008).

Yhteisöllisyyden merkitys ilmenee hyvin vahvana turvallisuuskurssissa. Muut retkeilijät tuovat turvallisuuden tunnetta olemalla sekä fyysisesti että ajatuksellisesti läsnä. Voimien ehtymisen tai varusterikkojen sattuessa apua saa muilta, ja yhteisöllisyys pienentää myös eksymisen vaaraa. Kansallispuisto luo lisäksi ainutlaatuisen ympäristön ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Esimerkiksi tunturien huipuilla maisema on yleinen ja hyväksytty keskustelunaihe (ks. Lorimer & Lund, 2008). Ajatuksia vaihdetaan mielellään myös tuntemattomien kanssa sekä kasvotusten että vieraskirjojen välityksellä (ks. Sokka, 2006). Yhteisöllisyys on tärkeää kansallispuiston työtehtävissäkin. Sitä esiintyy niin työntekijöiden keskinäisessä kuin työntekijöiden ja matkailijoiden välisessä toiminnassa. Vaativissa työtehtävissä työtoverit sekä heidän läsnäolonsa on tärkeää tapaturmien ehkäisemisessä. He ovat myös apuna tapaturman sattuessa. Työyhteisössä ilmenevän yhteisöllisyyden kautta välitetään ulkopuoliselle mielikuva kansallispuiston hyvästä hengestä ja turvallisuudesta.

Johtopäätökset

Tarkastelin artikkelissani, miten kansallispuiston luontoon liittyvää paikkakokemusta rakennetaan ja muokataan kansallispuistokeskustelussa ilmenevien diskurssien välityksellä.

Hallinnon ja retkeilijöiden käyttämissä puhetavoissa kansallispuiston luonto muotoutuu paikaksi, jonka voi kokea ikään kuin valmiina pakettina, joka sisältää kaikki luontokokemuksen syntymiseen tarvittavat tekijät (ks. Sorsa, 2005). Luontokokemus rakentuu seikkailun ja turvallisuuden tunteiden yhdistelmästä. Kansallispuiston luonto on pakopaikka tavanomaisesta ympäristöstä, mutta toisaalta sieltä haetaan myös tuttuutta (ks. Rantala ym., 2013).

Näkökulmani keskittyy kansallispuiston luontoon, joka rakentuu vahvasti sosiaalisen toiminnan kautta (Olwig, 1996; Puhakka, 2007; Valkonen, 2010). Näin osoitan luonnon

ja siihen liitettyjen kulttuuristen merkitysten vaikutuksen matkailijan paikkakokemuksen syntymisessä. Luontoon liitettyt kulttuuriset merkitykset ovat siten merkittävä tekijä myös matkailijan ja luonnon välisessä kohtaamisessa. Tarkasteluni auttaa ymmärtämään kansallispuiston luonnon kulttuuristen merkitysten roolia matkailijan paikkakokemuksen syntymisessä, mikä on tärkeää puistojen matkailutoiminnan kehittämisen näkökulmasta. Luonnon kokemisen tapaa muokkaava kulttuuri kuitenkin muuttuu koko ajan esimerkiksi luontomatkailun kasvun ja luonnonsuojelujattelussa tapahtuvien muutosten myötä (ks. Puhakka, 2007). Kulttuuristen tekijöiden lisäksi matkailijan paikkakokemukseen vaikuttavat paikan fyysiset ominaisuudet (esim. Corsane & Bowers, 2012) sekä kokijan oma yksilöllisyys (Crouch, 2009).

On syytä pohtia, kattavatko löytämäni kaksi diskurssia kaikki nykyisessä kansallispuistokeskustelussa esiintyvät erilaiset puhettavat, jotka määrittävät kansallispuiston luonnossa rakentuvaa paikkakokemusta. Olen muodostanut diskurssit kahden keskeisen Pallas-Yllästunturin kansallispuistotoimijan antamien selontekojen pohjalta. Kuusi selontekoa on melko pieni määrä, joten aineiston laajentaminen useampaan kansallispuiston hallinnon ja matkailijoiden antamaan selontekoon olisi voinut ohjata myös useamman diskurssin muodostamiseen. Lisäksi aineiston laajentaminen muiden matkailun näkökulmasta merkittävien kansallispuistotoimijoiden, kuten ulkomaisten matkailijoiden sekä matkailuyrittäjien, tuottamilla selonteoilla olisi voinut tuottaa monipuolisempia diskursseja.

Löytämieni diskurssien välinen jännite syntyy luontokeskeisyyden ja ihmiskeskeisyyden välille. Seikkailudiskurssissa matkailijan ja luonnon välisen kohtaamisen laatu riippuu luontoon liittyvistä tekijöistä, kun taas turvallisuusdiskurssissa korostuvat kulttuuriset tekijät. Kansallispuistojen matkailukehittämisessä seikkailudiskurssiin tukeutuminen vastaa pitkälti nykyistä kehityssuuntaa, jossa luonnonsuojelu- ja matkailutoiminta tapahtuvat rinnakkain kestävän matkailun periaatteita noudattaen. Pelkästään turvallisuusdiskurssiin nojaava kehittäminen voi johtaa ongelmiin suojele- ja matkailutoiminnan rinnakkaiselon toteuttamisessa, sillä tässä puhettavassa kansallispuistot ja niihin liittyvät käytännöt oikeutetaan pitkälti ihmisen näkemisen ja kokemisen kautta. Pitkällä aikajänteellä tällainen kehityssuunta voi viedä perustan puistojen matkailulliselta vetovoimalta. Tämä tulisi ottaa huomioon esimerkiksi matkailua tukevien rakenteiden määrän ja laadun suunnittelussa (ks. Rantala ym., 2013).

Luontomatkailun suosion sekä matkailijoiden matkakokemusten laatuun liittyvän vaatimustason kasvu synnyttää paineen tuotteistaa kansallispuiston luontoa yhä pidemmälle. Puhakan (2007, s. 256–257) mukaan runsaat palvelut voivat rikkoa kokemuksen alkuperäisessä ja luonnontilaisessa luonnossa liikkumisesta. Kansallispuistojen matkailutoiminnan kehittämisessä joudutaankin tasapainoilemaan matkailijoiden luontomielikuvien täyttämisen ja palvelujen tarpeen sekä luonnonsuojelutoiminnan välillä. Kansallispuiston matkailukehittämisen kannalta olisi tärkeää ymmärtää vielä paremmin, mitkä elementit tekevät kansallispuistojen luonnosta matkailijalle merkityksellisen paikan. Esimerkiksi kävijäytyväisyyden mittaamisessa pitäisi palvelujen toimivuuden ohella selvittää kansallispuistossa syntyvään matkakokemukseen liittyviä syvempiä merkityksiä (ks. myös Deery ym., 2014). Matkailijan paikkakokemukseen liittyvien tekijöiden ymmärtäminen tukisi osaltaan kansallispuistojen matkailusuunnittelua ja -kehittämistä siten, että puistoista voitaisiin rakentaa paikkoja vastuullisille kohtaamisille ihmisen ja luonnon välillä.

Kiitokset

Haluan kiittää tutkimusprosessini ohjauksesta Lapin yliopiston professori Soile Veijolaa sekä Luonnonvarakeskuksen vanhempi tutkija Seija Tuulentietä. Kiitän myös artikkelini vertaisarvioijia ja tämän erikoisnumeron toimituskuntaa arvokkaista kommentteista ja rakentavasta kritiikistä.

Lähteet

- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. (Suom. & toim. V. Raiskila.) Helsinki: Gaudeamus.
- Berleant, A. (1999). *Living in the landscape: Toward an aesthetics of environment*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Burningham, K. & Cooper, G. (1999). Being constructive: Social constructionism and the environment. *Sociology*, 33, 297–316. doi: 10.1177/S0038038599000280
- Cederholm, E. A. (2012). Photo-elicitation and the construction of tourist experiences: Photographs as mediators in interviews. Teoksessa T. Rakić & D. Chambers (toim.), *An introduction to visual research methods in tourism* (s. 92–107). Abingdon: Routledge.
- Clarke, I. & Schmidt, R. (1995). Beyond the servicescape: The experience of place. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 2, 149–162.
- Convery, I., Corsane, G. & Davis, P. (2012). Introduction: Making sense of place. Teoksessa I. Convery, G. Corsane & P. Davis (toim.), *Making sense of place: Multidisciplinary perspectives* (s. 1–8). Woodbridge: The Boydell Press.
- Corsane, G. & Bowers, D. J. (2012). Sense of place in sustainable tourism: A case study in the rainforest and savannahs of Guyana. Teoksessa I. Convery, G. Corsane & P. Davis (toim.), *Making sense of place: Multidisciplinary perspectives* (s. 249–260). Woodbridge: The Boydell Press.
- Crouch, D. (2009). Constructing feelings of wellness in tourist performance. Teoksessa R. Bushell & P. J. Sheldon (toim.), *Wellness and tourism: Mind, body, spirit, place* (s. 114–124). New York: Cognizant Communication.
- Deery, M., Filep, S. & Hughes, M. (2014). Exploring visitor wellbeing in parks and nature reserves. Teoksessa C. Voigt & C. Pforr (toim.), *Wellness tourism: A destination perspective* (s. 161–175). Abingdon: Routledge.
- Edensor, T. (2001). Walking in the British countryside: Reflexivity, embodied practices and ways to escape. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 81–106). London: SAGE.
- Filpus, L. (2012). Kevein askelin tunturiin. *ET*, 15/2012, 84–89.
- Fredman, P., Wall-Reinius, S. & Grunden, A. (2012). The nature of nature in nature-based tourism. *Scandinavian Journal of Sustainable Tourism* 12, 289–309. doi: 10.1080/15022250.2012.752893
- Fredrickson, L. M. & Anderson, D. H. (1999). A qualitative exploration of the wilderness experience as a source of spiritual inspiration. *Journal of Environmental Psychology*, 19, 21–39. doi:10.1006/jevp.1998.0110
- Granö, P. (2013). Visuaalisuus kokemuksena ja tietämisenä paikan tutkimuksessa. Teoksessa P. Granö, A. Keskitalo & S. Ronkainen (toim.), *Visuaalinen kokemus – johdatus moniaistiseen analyysiin* (s. 68–77). Rovaniemi: LUP.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (1997). Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.), *Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* (s. 9–34). Tampere: Vastapaino.
- Haila, Y. & Lähde, V. (2003). Luonnon poliittisuus: Mikä on utta? Teoksessa Y. Haila & V. Lähde (toim.), *Luonnon politiikka* (s. 7–36). Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (1997). The work of representation. Teoksessa S. Hall (toim.), *Representation: Cultural representations and signifying practices* (s. 15–74). Lontoo: SAGE.
- Hallikainen, V. (1998). *The Finnish wilderness experience*. (Metsäntutkimuslaitoksen tie-donantoja, 711.) Rovaniemi: Metla.

- Holden, A. (2014). The evolution of environmental ethics: Reflection on tourism consumption. Teoksessa C. Weeden & K. Boluk (toim.), *Managing ethical consumption in tourism* (s. 70–80). Abingdon: Routledge.
- Hunziker, M., Buchecker, M. & Hartig, T. (2007). Space and place – Two aspects of the human-landscape relationship. Teoksessa F. Kienast, O. Wildi & S. Ghosh (toim.), *A changing world: Challenges for Landscape Research* (s. 47–62). Dordrecht: Springer.
- Häkli, J. (1999). *Meta Hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54–97). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17–47). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (2003). Mountains and landscapes: Towards embodied visualities. Teoksessa D. Crouch & N. Lübbren (toim.), *Visual culture and tourism* (s. 259–278). Oxford: Berg.
- Kaltenborn, B., Haaland, H. & Sandell, K. (2001). The public right of access – Some challenges to sustainable tourism development in Scandinavia. *Journal of Sustainable Tourism*, 9, 417–433. doi: 10.1080/09669580108667412
- Karjalainen, P. T. (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.), *Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* (s. 227–241). Tampere: Vastapaino.
- Karjalainen, P. T. (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa R. Mäntysalo (toim.), *Paikan heijastuksia: Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite* (s. 49–68). Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Karjalainen, P. T. (2006). Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa S. Knuutila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s. 83–92). Helsinki: SKS.
- Kyöstitä, M., Erkkonen, J., Sulkava, P. & Lohiniva, S. (2010). *Pallas-Yllästunturin kansallispuiston luontomatkoilusuunnitelma*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja C, 85.) Haettu osoitteesta <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Csarja/c85.pdf>
- Kyöstitä, M. & Ovaskainen, A. (2013). Met tykähään mejän miehistä. Haettu osoitteesta <http://yhteiso.luontoon.fi/blogit/met-tykaethaeen-meijaen-miehistae>
- Lammenranta, M. (2002). Kokemus tiedon lähteenä. Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.), *Kokemus* (s. 47–61). Tampere: Tampere University Press.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Lehtonen, M. (2014). *Maa-ilma: Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lewis, N. (2001). The climbing body, nature and the experience of modernity. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 58–80). London: SAGE.
- Lorimer, H. & Lund, K. (2008). A collectable topography: Walking, remembering and recording mountains. Teoksessa T. Ingold & J. L. Vergunst (toim.), *Ways of walking: Ethnography and practice on Foot* (s. 185–200). Aldershot: Ashgate.
- Luostarinen, H. (2014). Irti Venäjältä, kapitalismista ja pomoista. Teoksessa H. Luostarinen & P. Raittila (toim.), *Journalistin vapaus* (s. 15–45). Tampere: Vastapaino.
- Macnaghten, P. & Urry, J. (1998). *Contested natures*. London: SAGE.
- Macnaghten, P. & Urry, J. (2001). Bodies of nature: Introduction. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 1–11). London: SAGE.
- Matless, D. (2001). Action and noise over a hundred years: The making of a nature region. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 141–165). London: SAGE.
- Metsähallitus (2014). Pallas-Yllästunturi kansallispuisto -taitelehtinen. Haettu osoitteesta <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/pallasyllas-su.pdf>
- Metsähallitus (2015). Pallas-Yllästunturin kansallispuisto. Haettu osoitteesta <http://www.luontoon.fi/pallas-yllastunturi>

- Metsähallitus (2016a). Kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja muiden virkistyskäytöllisesti merkittävimpien... Haettu osoitteesta http://www.metsa.fi/documents/10739/3335805/kayntimaarat2015_fi.pdf/0e3f3835-17e8-4a99-9b4c-51f1b1d1b9a5
- Metsähallitus (2016b). Kansallispuistojen vetovoima ja taloushyöty yhä kasvaneet. Haettu osoitteesta http://www.metsa.fi/tiedotteet/-/asset_publisher/1im94Tprnc1a/content/kansallispuistojen-vetovoima-ja-taloushyoty-yha-kasvaneet
- Michael, M. (2001). These boots are made for walking...: Mundane technology, the body and human-environment relations. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 107–126). London: SAGE.
- Middleton, M. C. (2011). Exploring space, the senses and sensitivities: Spatial knowing. Teoksessa R. Sharpley & P. R. Stone (toim.), *Tourist experience: Contemporary Perspectives* (s. 215–226). Abingdon: Routledge.
- Mossberg, L. (2007). A marketing approach to the tourist experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7, 59–74. doi: 10.1080/15022250701231915
- Mäenpää, J. & Seppänen, J. (2011). Lehtikuvan digitaalinen murros. Teoksessa E. Väliaverronen (toim.), *Journalismi murroksessa* (s. 50–67). Helsinki: Gaudeamus.
- Olwig, K. R. (1996). Reinventing nature: Yosemite and Mount Rushmore – a meandering tale of double nature. Teoksessa W. Cronon (toim.), *Uncommon ground: Rethinking the human place in nature* (s. 379–408). London: W. W. Norton & Company.
- Pallas-Yllästunturin kansallispuisto (2013). Haettu osoitteesta <http://yhteiso.luontoon.fi/vieraskirja/?Region=Lappi&Location=Pallas-Yll%C3%A4stunturin+kansallispuisto>
- Pitkänen, K., Puhakka, R. & Sawatzky, M. (2011). The role of nature in the place meanings and practices of cottage owners in northern environments. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 65, 175–187. doi: 10.1080/00291951.2011.598236
- Puhakka, R. (2007). *Kansallispuistot murroksessa: Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta*. (Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. N:o 81.)
- Rantala, O. (2011). *Metsä matkailukäytössä: Etnografinen tutkimus luonnossa opastamisesta*. Rovaniemi: LUP.
- Rantala, O., Tuulentie, S. & Valtonen, A. (2013). Naiset yöpuulla – Lapin retkeilijöiden luontosuhteista. Teoksessa J. Valkonen & T. Salonen (toim.), *Reittejä luontosuhteeseen* (s. 65–82). Rovaniemi: LUP.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion.
- Riikonen, Y. (2009). Rospuuttoretriitti ruuhkareitillä. *Retki*, 9/2009, 56–60.
- Rodaway, P. (1994). *Sensuous geographies: Body, sense and place*. Abingdon: Routledge.
- Rose, G. (2007). *Visual methodologies: An introduction to the interpretation of visual materials* (2. ed.). London: SAGE.
- Saarinen, J. (2014). Tourism and tourists in nature, national parks, and wilderness. Teoksessa A. A. Lew, C. M. Hall & A. M. Williams (toim.), *The Wiley Blackwell companion to tourism* (s. 500–512). Chichester: Wiley Blackwell.
- Schroeder, H. W. (2007). Place experience, gestalt, and the human-nature relationship. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 293–309. doi:10.1016/j.jenvp.2007.07.001
- Seppänen, J. (2005). *Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vas-tapaino.
- Sharpley, R. & Stone, P. R. (2011). Introduction: Thinking about the tourist experience. Teoksessa R. Sharpley & P. R. Stone (toim.), *Tourist experience: Contemporary perspectives* (s. 1–8). Abingdon: Routledge.
- Shaw, G. & Williams, A. M. (2004). *Tourism and tourism spaces*. London: SAGE.
- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data*. (4. ed.). London: SAGE.
- Sironen, E. (1996). Lauri poika metsässä hääräi: Luonnon kokemisen paradokseista. Teoksessa J. Kotkavirta (toim.), *Luonnon luonto: Filosofisia kirjoituksia luonnon käsitteestä ja kokemisesta* (s. 115–124). Jyväskylän yliopisto.

- Sokka, K. (2006). *Vieraskirjamerkintöjä Nuuksion ja Linnansaaren kansallispuistoissa sekä Käsivarren erämaassa*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja A, 159.) Haettu osoitteesta <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a159.pdf>
- Sorsa, R. (2005). Paluu luontoon? Erämaapuistot matkakohteina ja luontosuhteen muokkaajina. Teoksessa A. A. Lehtinen (toim.), *Maantiede, tila, luontopolitiikka – Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen* (s. 109–133). Joensuun yliopisto.
- Spirn, A. W. (1996). Constructing nature: The legacy of Frederick Law Olmsted. Teoksessa W. Cronon (toim.), *Uncommon ground: Rethinking the human place in nature* (s. 91–113). London: W. W. Norton & Company.
- Suoninen, E. (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhi-la & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17–36). Tampere: Vastapaino.
- Suvantola, J. (2002). *Tourist's experience of place*. Aldershot: Ashgate.
- Tani, S. (1997). Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.), *Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* (s. 211–226). Tampere: Vastapaino.
- Tuan, Y.-F. (2006). Paikan taju: aika, paikka, ja minuus. Teoksessa S. Knuutila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s. 15–30). Helsinki: SKS.
- Tuulentie, S. (2002). Tunturin tuolle puolen: Autenttisen luontoelämyksen jäljillä. Teoksessa J. Saarinen (toim.), *Elämys: Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* (s. 73–90). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Tuulentie, S. (2003). Lapin hullujen luontoelämykset. *Muuttuva matkailu*, 3, 14–21.
- Töttö, P. (2004). *Syvällistä ja pinnallista: Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Valkonen, J. (2007). Luontopolitiikan paikallisuus. *Alue ja ympäristö*, 36(1), 27–37.
- Valkonen, J. (2008). Eletyistä luonnoista funktionaalisiin ympäristöihin. Teoksessa P. T. Karjalainen, P. Luoma & K. Reininkainen (toim.), *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot* (s. 245–264). Oulun yliopisto, Thule-instituutti.
- Valkonen, J. (2010). Ympäristösosiologinen luonto. Teoksessa J. Valkonen (toim.), *Ympäristösosiologia* (s. 29–49). Helsinki: WSOYpro.
- Williams, D. R. & Kaltenborn, B. P. (1999). Leisure, places and modernity: The use and meaning of recreational cottages in Norway and the USA. Teoksessa D. Crouch (toim.), *Leisure/tourism geographies: Practices and geographical knowledge* (s. 214–230). London: Routledge.